ŠVYTURYS. – 2001, sausio 13, p. 5

Jurgis Pabrėža ir Kretinga

Žemaičių kraštas davė Lietuvai nemažai bažnyčios, mokslo ir kultūros veikėjų. Viena ryškiausių asmenybių buvo mokslininkas, gydytojas, garsus pamokslų sakytojas, pranciškonas kunigas Jurgis Ambrozijus Pabrėža, nuo kurio gimimo šiemet sukanka 230 metų. Jo gyvenimas buvo tampriai susijęs ir su Kretinga.

Jurgis Pabrėža gimė 1771 metų sausio 15 dieną Večių kaime, netoli Lenkimų. 1786-1792 metais Kretingos vidurinėje mokykloje mokėsi retorikos, matematikos, geografijos, algebros, fizikos, logikos, gamtos mokslų, istorijos, prancūzų, hebrajų ir lenkų kalbų, gramatikos. Vėliau Vilniaus universitete studijavo fizinius (daugiausia botaniką ir mediciną) ir moralinius (istoriją, teisę, teologiją) mokslus, o Varnių kunigų seminarijoje tęsė teologijos mokslų studijas. Tapęs kunigu, dirbo Šiluvos vikaru, Raudėnų administratoriumi, Tverų ir Plungės vikaru, Kartenos mansionieriumi ir altarista. 1817 metų gruodžio 9 dieną įstojo į Kretingos vienuolyną, gavo pranciškono abitą ir vienuolišką tėvo Ambrozijaus vardą.

Kunigas Jurgis Ambrozijus Pabrėža daug dėmesio skyrė apaštalavimui, asmenybės ir dvasios tobulinimui, mokytojavo pranciškonų mokykloje, buvo vyriausiuoju vienuolyno pamokslininku misionieriumi. Jo sakomi pamokslai skambėjo daugelyje Žemaitijos bažnyčių. Ruošdamas juos, kunigas Pabrėža stengėsi kuo geriau pažinti žmonių gyvenimo nūdieną, papročius ir elgesį. Todėl jo pamokslai šiandien vertinami kaip svarbus žemaičių papročių pažinimo šaltinis.

Jis garsėjo ne tik kaip sumanus nuodėmklausys ir dvasios vadovas, bet ir rašė eilėraščius žemaičių ir lenkų kalbomis, užrašinėjo žemaičių ir latvių liaudies dainas, parašė pirmąjį lietuvišką geografijos vadovėlį.

Didžiausią potraukį kunigas Pabrėža jautė botanikai ir medicinai. Viename laiške jis prisimena: "Dar vaikas būdamas pamėgau augalus, juos sodinau, ravėjau *ir su jais žaidžiau. Norėdamas pažinti jų savybes, darydavau* tinktūras" (Knyga: Jurgis Pabrėža. Vilnius, 1972. Psl. 8-9). Jis studijavo botanikos ir medicinos knygas, užrašinėjo augalų vardus, rinko vaistažoles, sudarė apie 800 augalų herbarą, rašė mokslinius darbus. Iš jų reikėtų paminėti lotynų-žemaičių botanikos žodyną "Dictionarum Botanicum Latino Samogiticum", sisteminį augalų vardyną "Wardaa tayslyynee Augimiu" ir alfabetinį žemaičių-lotynų terminų sąrašą "Sryje Balsenyyny. Biiluu Žemayt. Łotinyyniu" bei svarbiausią jo gyvenimo darbą – augalų sistematikos veikalą "Tayslós augumyynis, kuremy taalpynas augimys ligsziol raastosys teyp muusosys kayp nekurios swetszaalys su prijungimu abladny prajoowa weykala yr suraaszima waarduu paprastuuju teyp žemaytyszku, kaypo pruusyszku, laatwyszku yr waarduu taysslyyniu žemaytyszku su lotiinyszkays", kuriam parašyti skyrė net 9 metus (nuo 1834 iki 1843 metų). Turėdamas tvirtą botanikos žinių pagrindą, kunigas J. A. Pabrėža išmoko pažinti gydomąsias augalų savybes, naudojo jas įvairių ligų gydymui.

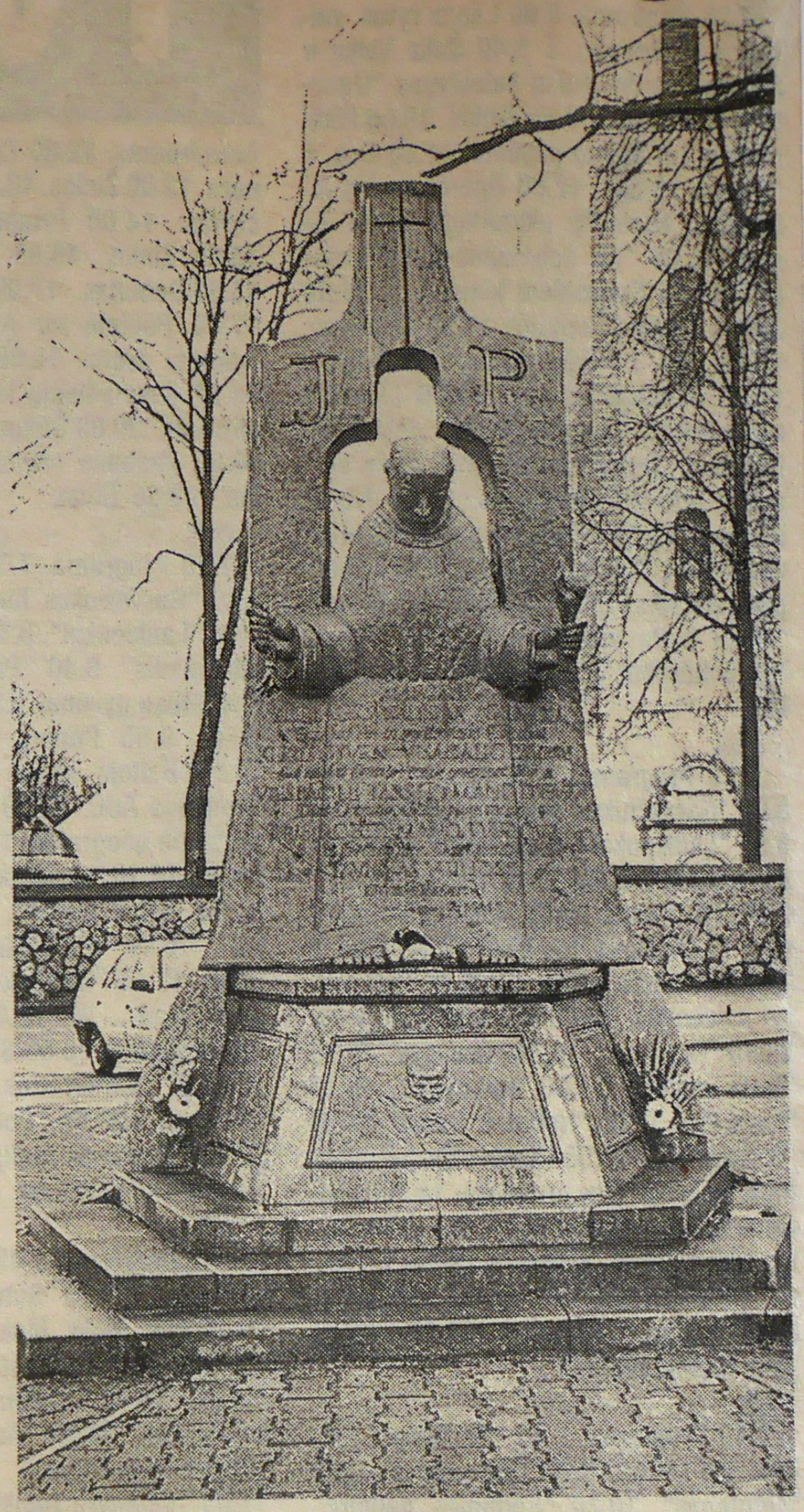

Paminklas Jurgiui Ambrozijui Pabrėžai Kretingoje. Autorius – A. Bosas.

J. ŠIMKAUS nuotr.

Kunigo Pabrėžos botanikos darbai turi didelę išliekamąją vertę. Mokslui jie svarbūs ir įdomūs kaip indėlis Žemaitijos florai pažinti bei kaip pirmasis bandymas sukurti botanikos terminiją ir nomenklatūrą lietuvių kalba. Dalis jo sugalvotų terminų tebevartojama ir šiandien.

Mirė kunigas Jurgis Ambrozijus Pabrėža savo celėje 1849 metų spalio 30 dieną. Broliai vienuoliai jį palaidojo garbingoje kapinių vietoje – prie pagrindinio tako priešais šv. Jurgio koplyčią.

Kretingiškiai kunigo Pabrėžos niekada neužmiršo. Jie laiko Tėvą Ambrozijų šventuoju, lanko jo kapą, prie kurio meldžiasi ir prašo užtarimo nuo ligų ir nelaimių. Broliai pranciškonai prieš karą ant kapo pastatė grakščią koplytėlę ir pradėjo rinkti medžiagą kunigo beatifikacijai, o 1993 metais išleido pranciškono Tėvo Viktoro Gidžiūno parašytą monografiją "Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771-1849)", išsamiai pasakojančią apie šio švento Žemaičių žemės sūnaus gyvenimą ir veiklą.

Kretingos rajono valdžios ir visuomenės rūpesčiu 1993 metais priešais vienuolyną ir bažnyčią iškilo kunigo Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos paminklas (autorius - skulptorius A.Bosas), bylojantis apie kretingiškių dėkingumą didžiajam žemaičiui ir dvasininkui už ištartą paguodos žodį ir ištiestą pagalbos ranką vargo bei bėdos ištiktiems žmonėms, už meilę gimtajai kalbai ir kraštui.

Julius Kanarskas,
Kretingos muziejaus
Istorijos skyriaus vedėjas

Jono ŠIMKAUS nuotr.

Šioje nuotraukoje matome Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos kapą senosiose Kretingos kapinėse. Šiemet sukanka 230 metų nuo šio garsaus žemaičio, kurį daugelis mūsų kraštiečių laiko šventuoju, gimimo.

Plačiau apie jį – 5-ame puslapyje.

ŠVYTURYS
2001 01 13 Nr. 4